

ξύλο

ξύλο, το, ουσ. [< αρχ. ξύλον < ξύω], το ξύλο. **1.** ο ξυλοδαρμός, το ξυλοκόπημα: «σου χρειάζεται πολύ ξύλο με τις βλακείες που κάνεις». **2.** στον πλ. **τα ξύλα**, τα καυσόξυλα: «πήγε ν' αγοράσει ξύλα για το τζάκι». (Ακολουθούν 97 φρ.)·

- *άγιο ξύλο*, ξύλο από το σταυρό του Μαρτυρίου του Χριστού με θαυματουργές ιδιότητες. (Λαϊκό τραγούδι: *φυλαχτό με τ' άγιο ξύλο, πού να βρω για να της στείλω;*). Υποκορ. **ξυλάκι** κ. **ξυλαράκι, το** (βλ. λ.)·

- *άνθρωπος αγράμματος ξύλο απελέκητο*, βλ. λ. *άνθρωπος*·

- *δίνω ξύλο, α.* δέρνω, ξυλοκοπώ κάποιον: «κάθισε φρόνιμα, γιατί θα σου δώσω πολύ ξύλο». (Λαϊκό τραγούδι: *όποιος θα σου δώσει ξύλο, από εχθρό τον κάνω φίλο*). **β.** συμπεριφέρομαι, συνήθως άγρια, δυναμικά: «κάτσε καλά, γιατί εγώ δίνω ξύλο και δεν είμαι μαλακός σαν τους άλλους»·

- *είδες φαί, κάτσε, είδες ξύλο, φύγε*, βλ. λ. [φαί](#)·

- *είναι για ξύλο*, πρέπει να τιμωρηθεί με ξυλοδαρμό ή συμπεριφέρεται με τέτοιο τρόπο, σαν να επιδιώκει να φάει ξύλο: «αφού αντιμίλησε με τέτοιο άσχημο τρόπο στους γονείς του, είναι για ξύλο». Για συνών. βλ. φρ. *είναι για χαστούκια*, λ. *χαστούκι*

- *έπεσε ξύλο*, δημιουργήθηκε καβγάς και οι αντίπαλοι αντάλλαξαν χτυπήματα: «κάποια στιγμή η διαφωνία τους έφτασε στα άκρα κι έπεσε ξύλο»·

- *έπεσε το ξύλο της αρκούδας*, έπεσε άγριος ξυλοδαρμός: «όταν οι δυο παρέες αρπάχτηκαν στα χέρια, έπεσε το ξύλο της αρκούδας». Από την εικόνα του αρκουδιάρη που φέρεται βάνουσα στην αρκούδα προκειμένου να την υποχρεώσει να κάνει τα ακροβατικά ή τα κόλπα που της έμαθε ·

- *έπεσε χοντρό ξύλο*, βλ. φρ. *έπεσε το ξύλο της αρκούδας*·

- *έπεφτε ξύλο*, συνηθιζόταν ο ξυλοδαρμός: «στα δικά μας τα χρόνια που πηγαίναμε σχολείο, με το παραμικρό έπεφτε ξύλο»·

- *επί ξύλου κρεμάμενος*, άνθρωπος εντελώς φτωχός και εγκαταλελειμμένος από όλους, που δεν έχει δουλειά, που δεν έχει καμιά προοπτική στη ζωή του: «απ' τη μέρα που έπεσε έξω στις δουλειές του, είναι επί ξύλου κρεμάμενος». Από την εικόνα του Χριστού πάνω στον ξύλινο σταυρό και γενικά των καταδικασμένων σε θάνατο με τον τρόπο της σταύρωσης·

- *έφαγε ένα χέρι (χεράκι) ξύλο*, ξυλοκοπήθηκε από κάποιον: «επειδή στενοχώρησε τη μάνα του, έφαγε ένα χέρι ξύλο απ' τον πατέρα του»·

- *έφαγε ξύλο μετά μουσικής*, ξυλοκοπήθηκε άγρια: «όταν ο άλλος του 'βρισε τη μάνα, έφαγε ξύλο μετά μουσικής από το δικό σου»· βλ. και φρ. *ξύλο μετά μουσικής*·

- *έφαγε το ξύλο της αρκούδας*, βλ. φρ. *έφαγε το ξύλο της ζωής του*·

- *έφαγε το ξύλο της ζωής του*, ξυλοκοπήθηκε πάρα πολύ άγρια από κάποιον: «τον έβαλαν στη μέση οι άλλοι κι έφαγε το ξύλο της ζωής του ο δικός σου»·

- *έφαγε το ξύλο της χρονιάς του*, βλ. φρ. *έφαγε το ξύλο της ζωής του*·

- *έχει τίμιο ξύλο απάνω του*, είναι πάρα πολύ τυχερός. Λέγεται ιδίως για εκείνον που γλιτώνει ανώδυνα από κάποιο σοβαρό ατύχημα: «έπεσε απ' τον γκρεμό και δεν έπαθε ούτε γρατζουνιά, λες κι είχε τίμιο ξύλο απάνω του». Από το ότι στο τίμιο ξύλο αποδίδουν θαυματουργικές ιδιότητες·

- θα σε κάνω άλογο στο ξύλο, θα σε δείρω άγρια, θα σε ξυλοφορτώσω: «αν ενοχλήσεις ξανά την αδερφή μου, θα σε κάνω άλογο στο ξύλο»·
- θα σε κάνω μαύρο στο ξύλο, βλ. φρ. θα σε μαυρίσω στο ξύλο·
- θα σε κάνω μπαλόκι στο ξύλο, θα σε δείρω άγρια, θα σε ξυλοφορτώσω: «αν πεις ξανά κακό για το φίλο μου, θα σε κάνω μπαλόκι στο ξύλο»·
- θα σε κάνω μπαούλο στο ξύλο, βλ. φρ. θα σε κάνω τόπι στο ξύλο·
- θα σε κάνω πίτα στο ξύλο, βλ. φρ. θα σε κάνω τόπι στο ξύλο·
- θα σε κάνω τόπι στο ξύλο, θα σε δείρω άγρια, θα σε ξυλοφορτώσω: «αν τολμήσεις να κάνεις κοπάνια απ' τη δουλειά, θα σε κάνω τόπι στο ξύλο»·
- θα σε κάνω τουλούμι στο ξύλο, βλ. φρ. θα σε κάνω τόπι στο ξύλο·
- θα σε κάνω τουλουμοτύρι στο ξύλο, βλ. συνηθέστ. θα σε κάνω τουλούμι στο ξύλο·
- θα σε κάνω τούμπανο στο ξύλο, βλ. φρ. θα σε κάνω μπαλόκι στο ξύλο·
- θα σε λιώσω στο ξύλο, θα σε δείρω πολύ άγρια, θα σε εξαφανίσω, θα σε ισοπεδώσω: «αν πιάσεις ξανά τ' όνομα της μητέρας μου στο στόμα σου, θα σε λιώσω στο ξύλο»·
- θα σε μαυρίσω στο ξύλο, θα σε δείρω πολύ άγρια: «αν ξανακάνεις φασαρία, θα σε μαυρίσω στο ξύλο»·
- θα σε σαπίσω στο ξύλο, θα σου δώσω ανελέητο ξύλο: «αν μάθω πως ξαναμέθυσες, θα σε σαπίσω στο ξύλο»·
- κάθε ξύλο έχει τον καπνό του, βλ. λ. [καπνός](#)¹·
- μάζεψε ξύλο, ξυλοκοπήθηκε άγρια: «πήγε να τα βάλει μ' έναν γίγαντα και μάζεψε ξύλο». (Λαϊκό τραγούδι: στις ξένες έγνοιες πάντοτε μεγάλο δείχνει ζήλο κι όπου καυγάς στο μαχαλά **μαζεύει αυτός το ξύλο**)·
- να χτυπήσω ξύλο! βλ. συνηθέστ. χτύπα ξύλο(!)·
- ξύλο απελέκητο, κατάλοιπο της φρ. άνθρωπος αγράμματος ξύλο απελέκητο·
- ξύλο και γαμήσι δεν ξεχνιούνται, (για άντρες) βλ. λ. [γαμήσι](#)·
- ξύλο μετά μουσικής, άγριος ξυλοδαρμός. Από το ότι, όταν παλιότερα ξυλοκοπούσαν κάποιον στα υπόγεια της Ασφάλειας, για να μην ακούγονται οι κραυγές του, άνοιγαν το ραδιόφωνο στη διαπασών. Αλλά και στα μπαρ (σαλούν) της αμερικάνικης Δύσης, όταν ξεσπούσε καβγάς, ο πιανίστας έπαιζε δυνατά για να καλύψει το θόρυβο· βλ. και φρ. έφαγε ξύλο μετά μουσικής και του δίνω ξύλο μετά μουσικής·
- ξύλο που θα φας! θα φας πολύ ξύλο: «ξύλο που θα φας αν σε πιάσω!». (Λαϊκό τραγούδι: *πάλι μεθυσμένος είσαι, πάλι τα ποτήρια σπας, και το κουτσαβάκι κάνεις αχ, **ξύλο που θα φας***). Συνηθώς της φρ. προτάσσεται το *αχ*·
- ξύλο που σου χρειάζεται! με αυτά που κάνεις είσαι άξιος τιμωρίας με ξυλοδαρμό, αξίζει να τιμωρηθείς με σκληρό, με παραδειγματικό τρόπο: «ξύλο που σου χρειάζεται, κοτζάμ άντρας, να βρίζεις γέρο άνθρωπο!». Πολλές φορές, της φρ. προτάσσεται το *μωρέ*. Για συνών. βλ. φρ. *βρεγμένη σανίδα που σου χρειάζεται!* λ. *σανίδα*·
- παίξαμε ξύλο, μαλώσαμε ανταλλάσσοντας χτυπήματα, ξυλοκοπηθήκαμε: «επειδή είχαμε παλιά προηγούμενα, μόλις συναντηθήκαμε παίξαμε ξύλο». (Λαϊκό τραγούδι: *έμαθα πως έχεις φίλο, πονηρή σουσιά, πριν να **παίζουμε και ξύλο**, μάζεψέ τα πια*)·

- *πάρ' ένα ξύλο και δώσ' το(νε!)*, έκφραση με την οποία αναγνωρίζει κάποιος πως έχει μεγάλο χρονικό διάστημα να επισκεφθεί αυτόν που τον υποδέχεται με το *καλώς το(νε!)*
- *πέφτει ξύλο*, γίνεται καβγάς με ξυλοδαρμό: «πάμε στο τάδε μπαράκι, γιατί έμαθα πως πέφτει ξύλο»·
- *πλακώνομαι στο ξύλο*, μαλώνω με κάποιον ανταλλάσσοντας χτυπήματα: «είχαν παλιές διαφορές μεταξύ τους και μόλις συναντήθηκαν, πλακώθηκαν στο ξύλο»·
- *ρίχνω ξύλο*, αντιδρώ δυναμικά, δέρνω: «μην τον παρενοχλείς αυτόν τον τύπο, γιατί ρίχνει ξύλο»· βλ. κ. φρ. *δίνω ξύλο*·
- *τίμιο ξύλο*, βλ. φρ. *άγιο ξύλο*·
- *το ξύλο βγήκε απ' τον Παράδεισο*, επιβάλλεται ο ξυλοδαρμός, ιδίως στα μικρά παιδιά που ατακτούν, γιατί φέρνει πολλές φορές άριστα αποτελέσματα. (Λαϊκό τραγούδι: *μα τα σημερινά όμως τ' αγόρια είναι μαγκάκια, δε σηκώνουν πονηριές, κι αφού -λεν- βγήκε απ' τον παράδεισο το ξύλο, θα πρέπει και να τρων κάποιος ξυλιές*). Από το συνδυασμό του «ξύλου της γνώσης» του Παραδείσου με το ξυλοκόπημά ως μέθοδο σωφρονισμού και γνώσης·
- *το στραβό το ξύλο η φωτιά το σιάζει*, βλ. λ. [φωτιά](#)·
- *τον άγιασε στο ξύλο*, τον εξουθένωσε στο ξύλο: «ήταν τόσο νευριασμένος, που, όταν τον έπιασε στα χέρια του, τον άγιασε στο ξύλο». Αναφορά στα βασανιστήρια των πρώτων χριστιανών από τους ειδωλολάτρες·
- *τον αλάλιασε στο ξύλο*, τον ξυλοκόπησε τόσο άγρια που τον ζάλισε: «επειδή συνέχεια έβριζε και απειλούσε, τον έπιασε στα χέρια του και τον αλάλιασε στο ξύλο»·
- *τον αλώνισε στο ξύλο*, τον ξυλοκόπησε άγρια: «κάποια στιγμή έπεσε απάνω του και τον αλώνισε στο ξύλο». Από την εικόνα του αλωνιστή που χτυπάει τα στάχυα στο πέτρινο αλώνι για να τα διαχωρίσει από τον καρπό τους·
- *τον έκανε άλογο στο ξύλο*, τον ξυλοκόπησε άγρια, τον ξυλοφόρτωσε: «όταν πιάστηκαν στα χέρια, τον έκανε άλογο ο δικός σου». (Λαϊκό τραγούδι: *μη γυρίζεις με τον Ντα που λεν πως έχεις φίλο, που θα τον κάνω σαν τον βρω σαν άλογο στο ξύλο*). Από την εικόνα του αναβάτη που χτυπάει για κάποιο λόγο το άλογό του ανελέητα·
- *τον έκανε ασήκωτο στο ξύλο*, βλ. φρ. *τον έκανε μπαούλο στο ξύλο*·
- *τον έλιωσε στο ξύλο*, τον παραμόρφωσε από το πολύ ξύλο που του έδωσε: «ήταν τόσο αγριεμένος, που, όταν τον έπιασε στα χέρια του, τον έλιωσε στο ξύλο»·
- *τον έκανε μαύρο στο ξύλο*, βλ. φρ. *τον μαύρισε στο ξύλο*·
- *τον έκανε μπαλόνη στο ξύλο*, τον ξυλοκόπησε άγρια: «αφού δεν έπαιρνε με το καλό, τον έπιασε στα χέρια του και τον έκανε μπαλόνη στο ξύλο»·
- *τον έκανε μπαούλο στο ξύλο*, βλ. φρ. *τον μπαούλιασε στο ξύλο*·
- *τον έκανε μπλε στο ξύλο*, βλ. φρ. *τον μελάνιασε στο ξύλο*·
- *τον έκανε παστό στο ξύλο*, βλ. συνηθέστ. *τον πάστωσε στο ξύλο*·
- *τον έκανε πίτα στο ξύλο*, βλ. φρ. *τον έκανε τόπι στο ξύλο*·
- *τον έκανε τόπι στο ξύλο*, τον έδειρε άγρια, τον ξυλοκόπησε: «επειδή δεν έπαιρνε με το καλό, τον άρπαξε στα

χέρια του και τον έκανε τόπι στο ξύλο»·

- τον έκανε τουλούμι στο ξύλο, βλ. φρ. τον τουλούμιασε στο ξύλο·

- τον έκανε τουλουμοτούρι στο ξύλο, βλ. συνηθέστ. τον έκανε τουλούμι στο ξύλο·

- τον έκανε τούμπανο στο ξύλο, βλ. φρ. τον τουμπάνιασε στο ξύλο·

- τον έπρηξε στο ξύλο, βλ. φρ. τον τουλούμιασε στο ξύλο·

- τον έσπασε στο ξύλο, τον έδειρε πολύ άγρια, τον ξυλοφόρτωσε: «όταν τον άκουσε να του βρίζει τη μάνα, σηκώθηκε έξαλλος και τον έσπασε στο ξύλο»·

- τον ζούρλανε στο ξύλο, βλ. φρ. τον μούρλανε στο ξύλο·

- τον λύσσαξε στο ξύλο, βλ. φρ. τον σκότωσε στο ξύλο·

- τον μαύρισε στο ξύλο, τον ξυλοκόπησε άγρια: «τον έπιασε σ' ένα απόμερο στενάκι και τον μαύρισε στο ξύλο»·

- τον μελάνιασε στο ξύλο, τον ξυλοκόπησε τόσο πολύ, που του άφησε μελανά σημάδια στο κορμί του: «τον χτυπούσε με τόση μανία, που τον μελάνιασε στο ξύλο»·

- τον μούρλανε στο ξύλο, τον ξυλοκόπησε τόσο άγρια που έχασε τα λογικά του. (Λαϊκό τραγούδι: τον μάγκα του τσακώσανε, τη μάπα του την πήραν, **στο ξύλο τον μουρλάνανε**, στη φυλακή τον κλείσαν)·

- τον μπαούλιασε στο ξύλο, τον ξυλοφόρτωσε άγρια: «όταν πιάστηκαν στα χέρια, ο φίλος σου τον μπαούλιασε στο ξύλο, γιατί ήταν πολύ πιο δυνατός»·

- τον πάστωσε στο ξύλο, τον ξυλοκόπησε πολύ άγρια: «τον έπιασε να ενοχλεί την κόρη του και τον πάστωσε στο ξύλο». Από την πίεση που καταβάλλει κανείς στις σαρδέλες, όταν τις παστώνει στο βαρέλι·

- τον πέθανε στο ξύλο, τον ξυλοκόπησε μέχρι θανάτου: «τον άρπαξε έξαλλος στα χέρια του και τον πέθανε στο ξύλο τον φουκαρά!»·

- τον πλάκωσε στο ξύλο, τον έδειρε, τον ξυλοκόπησε: «επειδή του 'βρισε τη μάνα, τον πλάκωσε στο ξύλο»·

- τον ρήμαξε στο ξύλο, βλ. φρ. τον σάπισε στο ξύλο·

- τον σακάτεψε στο ξύλο, βλ. φρ. τον έσπασε στο ξύλο·

- τον σάπισε στο ξύλο, τον ξυλοκόπησε πολύ άγρια: «αφού δεν έπαιρνε με το καλό, τον άρπαξε στα χέρια του και τον σάπισε στο ξύλο»·

- τον σκότωσε στο ξύλο, τον έδειρε πάρα πολύ, τον εξουθένωσε στο ξύλο: «τον έπιασε τον άνθρωπο έξω απ' το καφενείο και τον σκότωσε στο ξύλο»·

- τον στρώνω στο ξύλο, τον δέρνω, τον ξυλοκοπώ: «είναι πολύ αυστηρός δάσκαλος κι όποιος μαθητής κάνει αταξίες, τον στρώνει στο ξύλο»·

- τον τάραξε στο ξύλο, βλ. φρ. τον σκότωσε στο ξύλο·

- τον τουλούμιασε στο ξύλο, τον έδειρε άγρια, τον ξυλοκόπησε: «κάποια στιγμή νευρίασε τόσο πολύ από τις βλακείες που έλεγε ο άλλος, που σηκώθηκε ο δικός σου και τον τουλούμιασε στο ξύλο»·

- τον τουμπάνιασε στο ξύλο, βλ. φρ. τον τουλούμιασε στο ξύλο·

- τον τρέλανε στο ξύλο, βλ. συνηθέστ. τον μούρλανε στο ξύλο. (Λαϊκό τραγούδι: τον μάγκα τον τσακώσανε, τη μάπα του την πήραν, **στο ξύλο του τρελάνανε**, στη φυλακή τον κλείσαν)·
- τον τσάκισε στο ξύλο, βλ. συνηθέστ. τον έσπασε στο ξύλο·
- τον φούσκωσε στο ξύλο, βλ. συνηθέστ. τον έπρηξε στο ξύλο·
- του δίνω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο, βλ. φρ. του ρίχνω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο·
- του δίνω ξύλο, τον δέρνω: «όποιος πάει να μου κάνει τον έξυπνο, του δίνω ξύλο για να ξέρει με ποιον έχει να κάνει»·
- του δίνω ξύλο αλύπητο, τον ξυλοκοπώ χωρίς έλεος: «μόλις έμαθε ποιος ήταν αυτός που αποκάλεσε πουτάνα της αδερφή του, τον έπασε και του 'δωσε ξύλο αλύπητο». (Λαϊκό τραγούδι: παίρνω ένα ξύλο από οξιά κι επάνω της το σπάω, **της δίνω ξύλο αλύπητο**, φεύγω κι ακόμα πάω)·
- του δίνω ξύλο μετά μουσικής, τον ξυλοκοπώ άγρια: «όποιος πάνω στα νεύρα του μου βρίζει τη μάνα, του δίνω ξύλο μετά μουσικής»· βλ. και φρ. ξύλο μετά μουσικής·
- του δίνω το ξύλο της χρονιάς του, τον ξυλοκοπώ άγρια: «επειδή δεν έπαιρνε από λόγια του 'δωσε το ξύλο της χρονιάς του για να βάλει μυαλό»·
- του 'λυσε τον αφαλό απ' το ξύλο, βλ. λ. [αφαλός](#)·
- του πατώ ένα ξύλο, τον ξυλοκοπώ: «επειδή δεν καθόταν φρόνιμα, του πάτησε ένα ξύλο για να ηρεμήσει»·
- του πατώ ένα χέρι (χεράκι) ξύλο, βλ. φρ. του ρίχνω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο·
- του περνώ ένα χέρι (χεράκι) ξύλο, βλ. φρ. του ρίχνω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο·
- του ρίχνω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο, τον δέρνω, τον ξυλοκοπώ: «να δεις για πότε συμμορφώθηκε, μόλις του 'ριξα ένα χέρι ξύλο»·
- του στρώνω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο, βλ. συνηθέστ. του ρίχνω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο·
- του τραβώ ένα χέρι (χεράκι) ξύλο, βλ. φρ. του ρίχνω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο·
- του χρειάζεται ένα χέρι (χεράκι) ξύλο, βλ. λ. [χέρι](#)·
- τρώω ένα χέρι (χεράκι) ξύλο, βλ. λ. [χέρι](#)·
- τρώω ξύλο, με δέρνουν, με ξυλοκοπούν: «πάμε γρήγορα να βοηθήσουμε τον τάδε, γιατί έμαθα πως τρώει ξύλο στην κάτω γειτονιά». (Παιδικό τραγούδι: *αχ κουνελάκι, κουνελάκι **ξύλο που θα το φας**, μέσα σε ξένο περιβολάκι τρύπες να μην τρυπάς*)·
- χτύπα ξύλο! **α.** έκφραση με την οποία ευχόμαστε να μη συμβεί και σε μας το κακό ή το δυσάρεστο που συζητούμε: «ο τάδε τράκαρε με τ' αυτοκίνητό του κι έγινε κομμάτια, χτύπα ξύλο!». **β.** έκφραση με την οποία ευχόμαστε να μην αλλάξει η ευνοϊκή κατάσταση στην οποία αναφερόμαστε: «τον τελευταίο καιρό, χτύπα ξύλο, οι δουλειές πάνε μια χαρά!». Συνοδεύεται από χειρονομία με τη γροθιά μας να χτυπάει δυο τρεις φορές ελαφρά κάτι που να είναι καμωμένο από ξύλο (τραπέζι, καρέκλα) και είναι φορές που χάριν αστεϊσμού, αντί για ξύλο, χτυπάμε το κεφάλι του διπλανού μας ή του συνομιλητή μας.